До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію **Махатадзе Карини Георгіївни** «*Залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані: кримінологічне дослідження*», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Відзив підготовлено на підставі вивчення дисертації, автореферату дисертації, а також опублікованих за темою дисертації праць.

Актуальність обраної теми.

Актуальність дисертаційного дослідження К. Г. Махатадзе обумовлюються насамперед тим, що наукові пошуки, присвячені попередженню злочинності, завжди мають дуже важливе значення, оскільки передбачають аналіз широкого кола питань, що дає можливість розробляти нові підходи в рішенні як теоретичних, так і практичних задач і визначати напрямки розвитку кримінології та кримінального права. Криміналізація залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, що перебуває у небезпечному для життя стані, соціально зумовлена і необхідна за сучасних умов. Його можна піддавати оцінці з соціальної та морально-етичної точок зору тільки в тому випадку, якщо він є винним, тобто свідомим і вольовим. І це обумовлює, насамперед, фактори, що впливають на кримінальне законодавство та його практичну реалізацію.

Незважаючи на велику кількість розробок вітчизняних та зарубіжних науковців про злочини проти здоров'я населення в цілому (в тому числі, і кримінологічні аспекти цих суспільно небезпечних діянь), дослідженню проблем кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, їх попередженню

присвячено не багато. Невелика кількість робіт присвячена комплексному дослідженню питань охорони здоров'я, при чому в окремих їх сферах (це праці П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, В. В. Бабаніної, С. Р. Багірова, В. Б. Малініна, А. А. Музики, В. О. Навроцького, М.І. Хавронюка, Н.М. Ярмиш та ін.). Багато вчених розглядають досліджувану дисертантом тему на рівні науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України або окремих підрозділів підручників з кримінального права, кримінології.

Структура дисертації обумовлена метою й предметом дослідження, відповідає вимогам щодо цього виду робіт і складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Висвітленні дисертантом питання відзначаються науковим підходом до їх розгляду, методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання суспільно-правових явищ, наукові принципи й концептуальні положення, розроблені в кримінально-правовій і кримінологічній галузях, а також спеціальні методи їх вивчення: діалектичний, формально-юридичний, логіко-семантичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, соціологічний тощо. Необхідність такого підходу до проведення цього наукового дослідження достатньо обґрунтована. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань і завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, присвячені загальним проблемам кримінології і кримінального права, окремим аспектам дослідження залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, а також праці фахівців з психології, соціології, історії тощо.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, Кримінальний кодекс України, інші закони України. У роботі використані окремі положення з кримінальних кодексів зарубіжних країн.

Емпіричною базою досліджень є: узагальнення судової практики, матеріали судової та слідчої практики, дані судової статистики, експертне опитування.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достовірність.

Наукова новизна одержаних результатів, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінологічним дослідженням злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, в якому на підставі аналізу положень загальної теорії держави і права, кримінального законодавства України, кримінологічної науки сформульовано ряд нових наукових положень та висновків.

Так, дисертантом було обґрунтовано, що вчинення злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, є наслідком стереотипізації антисуспільної поведінки внаслідок деформованих цінностей, байдужості до проблем оточуючих, відмови у виконанні своїх обов'язків щодо забезпечення безпеки близьких.

Махатадзе К. Г. було запропоновано класифікацію злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, залежно від сфери життєдіяльності особи, яка вчиняє такі злочини, з поділом на сімейно-побутову, дозвіллєву сфери та сферу дорожнього руху.

Дисертантом здійснено кримінологічний аналіз кількісних і якісних показників злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, та встановлено їх характерні особливості, до яких віднесено відсутність спеціального рецидиву, одноособовість, переважне вчинення в межах населених пунктів (у дозвіллєвій і сімейно-побутовій сферах), сталий характер динаміки зареєстрованих злочинів.

Особливу увагу привертає до себе точка зору Махатадзе К. Г. про те , що

вчинення злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, є наслідком взаємозв'язку умов життєдіяльності індивіда та його конкретних потреб, які під час взаємодії утворюють стереотипну модель поведінки.

Важливим кримінологічним аспектом роботи Махатадзе К. Г. виділення факторів, що детермінують вчинення злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, з поділом на такі, що детермінують вчинення злочинів досліджуваного виду, та ті, що впливають на настання суспільно небезпечних наслідків. До факторів, які детермінують вчинення злочинів, авторка віднесла суб'єктивні (дифузію відповідальності, деформацію правосвідомості, диспозиційність поведінки тощо) та об'єктивні (дисфункцію сім'ї як соціального інституту, маргіналізацію частини суспільства тощо). До факторів, які впливають на настання суспільно небезпечних наслідків, Махатадзе К. Г. віднесено природні та фізіологічні чинники.

Видається слушною позиція автора, що є потреба в посиленні інформаційної діяльності державних органів та освітніх закладів щодо окремих питань надання першої домедичної допомоги. Махатадзе К. Г. вважає, що необхідне загострення уваги під час навчання водіїв та їх екзаменування на особливостях поведінки після дорожньо-транспортних пригод. У дозвіллєвій сфері ключовим повинно бути роз'яснення щодо недопустимості застосування насильства під час вирішення конфліктних ситуацій, а також щодо необхідності надання допомоги потерпілим або звернення до медичних закладів жертвам насильства. У сімейно-побутовій сфері, на думку автора, варто в медичних закладах і закладах освіти здійснювати інформування батьків щодо їхніх прав та обов'язків. Також дисертант вважає, щонеобхідно звертати увагу на інформування вагітних жінок щодо існування проекту «Вікно життя», наприклад, у випадках, коли жінки ведуть антигромадський, аморальний спосіб життя або перебувають у скрутному матеріальному, психологічному стані.

Практичним результатом представленого дослідження є запропонована

дисертантом система заходів попередження злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані та пропозиція доповнення санкції статті 135 КК України альтернативними видами покарань – штрафом або громадськими роботами.

Значущість дисертації для науки й практики.

Сформульовані в дисертації та авторефераті висновки і пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальших наукових досліджень злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; нормотворчій і правозастосовній діяльності – у процесі розроблення та вдосконалення нормативно-правових актів, спрямованих на протидію злочинам досліджуваного виду та пов'язаним із ними негативним явищам; у профілактичній діяльності служби в справах дітей; навчально-методичному процесі – під час підготовки та викладання у закладах вищої освіти навчальних дисциплін «Кримінологія» та «Запобігання загальнокримінальній злочинності», розроблення методичних рекомендацій та навчальних посібників із зазначених дисциплін.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За результатами дослідження дисертантом одноосібно опубліковано одинадцять наукових публікацій, чотири з яких – у вітчизняних фахових наукових виданнях; дві – в закордонному фаховому виданні.

В той же час дослідження цієї складної науково-практичної теми, її змістовна дискусійність, залишають спірними окремі висновки та пропозиції, які потребують додаткової аргументації і їх потрібно розглянути при захисті дисертації, деякі з зауважень мають більш рекомендаційний характер:

По-перше, неоднозначно сприймається мета проведеного дослідження, яка визначена автором як «кримінологічна характеристика злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, вивчення осіб та аналіз основних заходів

попередження цих злочинів». Формулюючи таким чином свою мету, Махатадзе К. Г. лише перераховує, переважно, способи, за допомогою яких вона намагається отримати науковий результат. На мою думку, метою такого дослідження могло би бути напрацювання практичних рекомендацій щодо превенції аналізованих злочинів, в тому числі через формулювання та аналіз криміногенних детермінантів, факторів негативного впливу на особистість злочинця тощо.

По-друге, автор певну увагу приділяє предикатним злочинам, що передують вчиненню злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України, і це цілком доцільно. Але, значною мірою не відображена кореляція між злочинами у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані та предикатними злочинами в частині передбачення можливих суспільно небезпечних наслідків та відношення до їх настання. Крім того, наявна предикація вимагає більш детального аналізу мотиву вчиненого злочину як в першому, так і другому випадку. Можливо, що це потребує окремої додаткової аргументації.

По-третє, підрозділи 2.1 та 2.2. другого розділу «Кримінологічна характеристика злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані» містять багато важливої, цікавої інформації щодо кількісних і якісних показників злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України та осіб, які вчинили злочини у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Такої, наприклад, як «Географія поширення вчинення досліджуваних злочинів, зберігає тенденцію до збільшення кількості зареєстрованих злочинів із південного сходу на північний захід», або «Як правило, злочини вчиняються в межах високоурбанізованих міст». Щодо осіб, це «злочини в досліджуваній сфері вчиняють здебільшого чоловіки», чи «злочини вчиняються особами, які мають низький освітній та інтелектуальний рівень». Так, це дуже цінні спостереження, вони створюють певний портрет злочинця, який вчиняє злочин, передбачений статтями 135, 136 КК України. Однак,

висновки автора, які б мали бути сформульовані на підставі цієї статистичної інформації вийшли достатньо абстрактними та несистемними.

По-четверте, специфіка злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України полягає, ще і в тому, що поведінка потерпілих від цих суспільно небезпечних діянь в діяких типових ситуаціях відрізняється віктимністю і певна програма віктимологічної профілактики передбачена у підрозділ 3.1. дисертації, однак, детальна віктимологічна характеристика потерпілого як така відсутня.

По-п'яте, уявляється, що підрозділ 3.2. «Кримінально-правова відповідальність у механізмі попередження злочинів у виді залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані» є переважно описовим, реферативним і індиферентним до основних положень дисертації.

По-шосте, з метою розширення досліджуваної теоретичної бази було б доцільним використати праці зарубіжних вчених, і не тільки російськомовних.

По-сьоме, для надання більшої аргументованості теоретичних положень, які досліджуються в роботі, надання їм більшої практичної спрямованості, було б доцільним більш ширше використовувати матеріали конкретних судових справ, які були опрацьовані під час проведення дослідження.

Однак, вказані зауваження носять дискусійний і більш рекомендаційний характер і не знижують в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Зміст дисертації, її завершеність в цілому.

В цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє зробити позитивну оцінку її змісту, визначити її завершеною науковою роботою, яка виконана на актуальну тему, відмічається новизною, написана на достатньо обґрунтованому матеріалі, має теоретичне та практичне значення. Висновки і рекомендації автора можуть бути використані при подальшій розробці проблеми, основні положення дисертації пройшли необхідну апробацію, відбиті в публікаціях автора і авторефераті дисертації.

Актуальність проблематики, глибина аналізу, чіткість висновків,

методологічна цілісність, високий теоретичний рівень, внутрішня логічність та практична спрямованість дисертаційного дослідження забезпечують його наукову цінність. Дисертація оформлена згідно до вимог, з дотриманням порядку подання текстового матеріалу. Обсяг основного тексту матеріалу відповідає нормативам. Мова роботи чітка та ясна. Наукові положення та висновки і тексті дисертації цілісні, завершені, логічно послідовно надані та аргументовано викладені.

Дисертант має необхідну кількість публікацій у фахових виданнях. Автореферат відповідає змісту та основним положенням дисертації.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження **Махатадзе Карини Георгіївни «Залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані: кримінологічне дослідження»**, що подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право є завершеною науковою працею, яка виконана на належному рівні, і містить вирішення важливої наукової проблеми та відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника ВАК України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2013 року № 567, а ***її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.***

Офіційний опонент
професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету,
доктор юридичних наук (12.00.08) О. С. Сотула
23 листопада 2018 року

Підпис О.С. Сотули
підтверджую начальник ВК
В. Воробйова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ